

horič itd., sta hrvaški in srbski prepisovala zlasti Anton Dalmatin in Stepan Konsul Istrijan. Ta je bil s Truberjevim novim zakonom, ki ga je prepisal v glagolico, že l. 1559 v Metliki, kjer se je posvetoval z nekterimi, ki so ga hvalili, da bode to pismo umevno in koristno Slovanom od Jadre do Carigrada, in uni je šel l. 1561 iz Ljubljane na Nemško. Da so takrat tako na lahko občevali med seboj bodisi v pismu nemškem ali latinskem, glagoliškem ali cirilskem tudi v naši domovini, to je že dokaj velike pomembe (Vid. Šaf. Gesch. d. südslaw. Lit. I. 1864; Iv. Kostrenčić Urkundl. Beiträge z. Gesch. d. prot. Lit. der Südslaven 1559—1565. Wien. 1874; Jezičn. XXI. 1883. str. 12. 13).

„Leto Orthographio Slovenskiga Pisma, smo mi zvestio inu zdoirim svitom zastopnih Bratov tako postavili. Inu spomislil tudi na več našiga Imena inu Iezika Lüdy, Kijr so okuli nas, Dolence, Istriane, Vipavce etc. kateri, skorai povsod čistěši slovensko govore, kakōr mi po kranju inu koroški deželi, do polu nembški. Inu so edni navaieni na to staro Slovensko, Hervatsko ter Ćurilsko Pismo. Bog ōtel pak, da bi to isto, zlasti Ćurilsko lepo Pismo, mogli spet v Lüdi pēpravit. Kadar pak nei dobro mogoche, za vbužtva stran, za volio Turske sille . . ., smo tako začeli naiveč zlatinskimi puhstabi pisati inu drukati“ itd., piše Seb. Krell v Postilli l. 1567 (Jezičn. XXI. str. 5).

Prva slovnica o novoslovenščini — *Arcticae Horulae* — ima v sebi Glagolico in Cirilico in Bohorič, kateri jo je spisal l. 1584, razlaguje ji tako, da se vidi, da je dobro poznal obē. V predgovoru pripoveduje, da mu je dana bila naloga sestaviti latinsko-kranjski pravopis, da bi z latinskimi črkami pisalo se narečje, ki se govori po vsem Kranjskem in po večem delu Štajarskega in Koroškega, kajti raba one stare pismenosti, Cirilske in Glagoliške, je v ljubi naši Kranjski, pravi, malo da ne propala, skoro izginila — „latino caractere, quandoquidem iam usus illius antiquae literaturae, Cyrillicae et Glagoliticae, in Carniola nostra fere intercidisset“, in to se popolnoma vjema s tem, kar trdi že Krell, Linhart in za njim tudi Vodnik.

Po vsem tem je verjetno, da se je i naš jezik pisal kedaj glagoliški in cirilski ter da se je staroslovenščini na zahodu med Slovenci godilo skoro ravno tako, kakor med Hrvati, Srbi, Bolgari, Rusi in tudi med Čehi.

Dr. Ivan Anton Scopoli

V spomin stoletnice njegove smrti. Spisal Fran Kocbek.

(Dalje.)

Leta 1763. dal je Scopoli mej ljudi knjigo: „*Entomologia Carniolica*“, kjer je opisal 1153 kranjskih žuželk. K tej knjigi jel je pozneje izhajati atlant s podobami, a Scopoli ga je pri 43. bakreni tabli ustavil, ker mu menda slike niso dopadle ter je baje vse uničil. Omenjeni atlant ni prišel v knjigotrštvo in užē l. 1785 se na Dunaji ni več dobil (Fuesli, Neues Magazin f. Entomologie, 1785, t. II., p. 364). H. Hagen je podobe obširno opisal v „*Stett. ent. Zeitschr.*“, 15. letnik (1854), str. 81—91. Na str. 83. pravi Hagen: „O nenavadni redkosti teh bakrenih tabel priča še okolnost, da jih še, kolikor je meni znano, ni noben entomolog, celō v specijelnih monografičnih delih, ni spomenil. Znabiti je ta po meni ogledan eksemplar jedini rešen pred ugonobljenjem“. K temu naj pridenemo, da je v prirodopisni zbirki ljubljanske vélike realke 1 izvod iz zapušćine J. Ferd. Schmidt-a, jeden pa v knjižnici c. kr. zool. dvornega kabineta na Dunaji.

Kako so vrstniki Scopolija kot entomologa častili, vidimo najbolje iz Linnéjevega pisma, kjer pravi, da je iz te kranjske entomologije, „ki jo je dobil z velikim trudom iz Belgije in dal za same podobe 3 cekine, zajemal več veselja, nego iz sto cekinov“ . . .

(„Post varia frustranea tentamina tandem accepi tuam Entomologiam Carniolicam, camque ex Belgio et quidem sumptibus trium fere ducatorum aureorum pro solo Tabellario adducente; neque hoc doleo, cum ex eo plus oblectamenti hauserim, quam ex centum ducatis. Obstupesco ad infinitum laborem in colligendo, describendo et disponendo, quem nullus alius intelligere unquam potest, nisi qui ipse manum labori admovit.“*)

Tudi poznejši učenjaki vedeli so ceniti visoko vrednost omenjene knjige. Dr. R. Schiner piše o tem: „Scopolijeva déla so tako izborna, da se je čuditi, zakaj se novejši dipterologi niso bolj ozirali na-nja. Angleži imajo zaslugo, da so zopet obrnili pozornost na-nje. Scopolijevi opisi so večjidel zelo popolni in natančni, da brez pomisleka boljši od Fabricijevih“.

Istega leta, ko je izišla „entomologija“, napisal je tudi razpravo: „Introductio ad diagnosim et usum fossilium“, nemški pod naslovom: „Einleitung zur Kenntnis und Gebrauch der Fossilien; für Studierende“. Riga in Mitau 1769, gr. 8°.

Za svojega bivanja v Idriji je Scopoli napisal znamenito knjigo: „De Hydrargyra Idriensi. Tentamina Physico-Chemica-Medica. Venetiae 1761, 8°“, kjer govori: O idrijskem živem srebru, idrijskem vitriolu in o boleznih rudokopov v Idriji.

Tam je dokončal tudi: „Annus historico naturalis“, ki je zbirka manjših sestavkov, prirodoopisne, kemične in ekonomične vsebine, kateri sodržejejo mnogo dobrega in poučljivega. Sestavki o *Morus alba*, o razširjanji gozdov, nasvétí gledé poljedelstva v Kranjski, o bučeli in njenem varstvu itd. bili so sposobni, pospeševati obdelovanje zemlje. Zlasti zadnji članek je bil pač vzrok, da se je bučelarstvo jelo tako lepo razvijati na Kranjskem.

Scopoli pa je izdal razen teh del, ki se tičejo ožje naše domovine, še mnogo drugih, katere bomo pozneje omenili. Iz zgoraj navedenega vidimo, koliko zaslug si je stekel Scopoli za Kranjsko in sosedne pokrajine. Ako še uvažimo, da so bile takrat slabe prometne in druge razmere, da je bilo malo skrbljeno za javno varnost, ako dalje pomislimo, da je nedostajalo zanimanja in pojma za znanost, potem se moramo pač čuditi pogumnemu Tirolcu, ki je pred več nego 100 leti razkrival prirodna čuda v klasični obliki, da je ves učeni svet strmél. Scopoli vzbudil je občno pozornost za neusahljive prirodine lepote slovenskih dežel, prenašajoč pri razkrivanju hude težave in neprilike. Zato smo mu dolžni večne hvale!

3. Scopolijevi spisi v kronološnem redu.

1. *Dissertatio de affectibus animi*. Tridenti 1753, 4°.

2. *Methodus plantarum enumerandis stirpitibus ab eo repertis destinata*. Vindobonae 1754, 4°.

3. *Flora Carniolica exhibens plantas Carnioliae indigenas et distributas in classes naturales cum differentiis specificis, synonymis recentiorum, locis natalibus, nominibus incolarum, observationibus selectis, viribus medicis*. Vindobonae 1760, 8°.

4. *De Hydrargyra Idriensi. Tentamina Physico-Chemico-Medica*. Venetiae 1761, 8°.

Sodržeje: I. De Minera hydrargyri. II. De Vitriolo Idriensi. III. De Morbis fessorum hydrargyri. — Dr. J. Schlegel provzročil je, da se je ponatisnilo, Jena 1771, 8°. Po K. Meidinger-u v nemščino prevedeno, Monakovo 1786, 8°.

5. *Entomologia Carniolica exhibens Insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates. Methodo Linnaeana*. Vindobonae 1763, 8°.

*) „Deliciae“, p. 81.

6. *Introductio ad diagnosim et usum fossilium*. Vindobonae 1763, 8°. — Nemški pod naslovom: „Einleitung zur Kenntniss und Gebrauch der Fossilien; für Studirende“. Riga und Mitau 1769, gr. 8°.

7. *Annus I. Historico Naturalis*. Lipsiae 1769, 8°. — II. et III. *Ibid.* eod. — IV. *Ibid.* 1770. — V. *Ibid.* 1772. — Prvi letniki izišli so v nemškem prevodu pod naslovom: „Bemerkungen aus der Naturgeschichte“, erstes Jahr, welches Vögel enthält. Aus dem Lateinischen v. Dr. Günther. Leipzig 1770. Zweites und drittes Jahr. Übersetzt von K. Meidinger. *Ibid.* 1770, 8° in Wien 1771, 8°. — V tem (Annus IV.) nahajajoča se razprava „Dissertatio de Apibus“ je tudi Meidinger v nemščino prevel pod naslovom: „Abhandlung von den Bienen und ihre Pflege“. Wien 1787, 8°.

8. *Memoria che riportò il premio sopra il questo proposto della Ces. Reg. Società di Gorizia e Gradisca*. 1769, 8°. Nemška izdaja: „Preisschrift über die von der k. k. Ackerbaugesellschaft zu Görz und Gradisca im Jahre 1769 aufgeworfene Frage: Von den Ursachen des Mangels an Dünger in den besagten Grafschaften und den Mitteln zur Vermehrung und rechten Gebrauch desselben“. Wien 1771, 8°.

9. *Mineralogische Vorlesungen für die Bergakademie zu Schemnitz*. Wien 1771, 8°.

10. *Flora Carniolica exhibens plantas Carnioliae indigenas et distributas in classes, genera, species, varietates, ordine Linnaeano*. Editio secunda aucta et reformata. Vindobonae 1772, 2 tomi, c. 65 tab.

11. *Dissertationes ad scientiam naturalem pertinentes*. Praegae 1772. — Poleg manjših razprav ogrskih rudninah sodrzuje še: *Plantae subterraneae descriptae et delineatae*. P. 84—120, c. tab. I—XLVI.

12. *Principia mineralogiae systematicae et practicae succinctae exhibentia structuram telluris, systemata mineralogiae, lapidum classes, genera, species, cum praecipuis varietalibus eorumque characteribus, synonymis etc. nec non regulis nonnullis generalibus ad docimasiam et pyrotechnicam metallurgicam pertinentibus*. Praegae 1772, 8°.

To delo izišlo je v laškem prevodu z opombami od J. Arduin-a (Venetiae 1778) in v nemščini po Karolu pl. Meidinger-u. *Ibid.* 1786, 8°.

13. *Crystallographia hungarica. Pars I. exhibens Crystallos in dolis terrae cum figuris rariorum*. Praegae 1776, 4°.

14. *Introductio ad historiam naturalem, sistens genera lapidum, plantarum et animalium hactenus detecta, characteribus essentialibus donata, in tribus divisa, subinde ad leges naturae*. *Ibid.* 1777, 8°.

15. *Fundamenta chemica, praelectionibus publicis accodata*. *Ibid.* 1777, 8°. Editio altera aucta et emendata. Papija 1780, 8°. — Nemški prevod. Wien 1786, gr. 8°.

16. *Primae lineae systematis naturae adfinitatibus corporum inaedificatae*. Praegae 1776, 8°.

17. *Fundamenta botanica, praelectionibus publicis accomodata*. Papijae 1783, 8° maj.

18. „*Dictionnaire de chemie*“ par Pierre Jos. Macquer. 10. vol. Venetiae 1784, 8°.

19. *Deliciae Florae et Fonnae Insubricae sen novae et minus cognitae species plantarum et animalium, quas in Insubria Austriaca tam spontaneas quam exoticas vidit, descripsit et aeri incidi curavit. Pars I—II. Ticini 1786 do 1788, fol. maj., c. 75 tab.*

To je zadnje večje Scopolijevo delo, ki je prekrasno opravljeno in tiskano na celih listih. Izišlo je v treh zvezkih. Vsakemu delu je pridejanih 25 krasnih bakrenih tabel. V tej izborni knjigi opisal je Scopoli tudi redkejše rudnine, katere je na izletih nabral. — Naslovna podoba vsakega dela kaže razvalino v renesanci, katere krožni obloki kažejo morskopokrajino — najbrž obrežje Genove. Na zidovji sedeči orol drži v kljuno trak, na katerem vidimo s cveticami okrašen medajlon, ki ima napis: „*Deliciae Florae et*

Fannae Insubricae". V desnem ospredji naslonjena je kamena plošča z napisom: „Docti novi, nec trita, Actis suis inserant". Linné, Syst. Nat. — Glavni naslov dela kaže vinjeto, ki predstavlja del Pavije. Prvi list vsakega predgovora je tudi okrašen z vinjeto, ki kaže botanični vrt.

20. Exeman de quelques espèces de bois de pin de la térébinthine, d'huile on larme de sapin, de la poix noire on navale, de la résine de pin. Turin 1788. 4°.

21. Anfangsgründe der Metallurgie; z 20 bakreni tablami. Mannheim 1789, gr. 4°.

Kakor vidimo iz navedenih samostojnih znanstvenih knjig, bil je Scopoli jako delaven. Po navadi iste dobe pisal je latinski, nekoliko tudi nemški. Največje važnosti pa je za nas to, da se njegova najlepša dela tičejo domovine naše ter so slavo njeno raznesla po vsej Evropi.

(Dalje prih.)

Program obrtnih strokovnih šol v Ljubljani.

A. Strokovna šola za lesno industrijo. Šola za lesni obrt ima štiri letne tečaje, v katerih se bodo učenci teoretično in praktično poučevali v najvažnejših strokah lesne industrije. V začetku bodo se otvorili naslednji oddelki: Za mizarstvo (umetno in stavbeno mizarstvo), za rezbarstvo (podobarstvo) in za strugarstvo, pozneje se bode pridružilo tesarstvo, kolarstvo, gradnja žag in mlinov ter pletenje košaric. V prvem letniku imajo vsi oddelki zvečine skupni pouk, pozneje se pa ločijo učenci po navedenih strokah. Poučevalo se bode v naslednjih predmetih: krščanski nauk, slovenski in nemški jezik, računstvo, obrtno knjigovodstvo, poslovni sestavki, tehnologija, mehanika, arhitektonsko oblikoslovje, geometrija in geometrijsko risanje, prosto risanje po modelih, projektivno risanje, modelovanje, lepписje in praktični pouk.

Učenci so redni ali izvenredni; prvi obiskujejo šolo v vseh predmetih, drugi pa so vpisani le v nekaterih strokah. Vstopiti morejo v to šolo le isti mladenčci, ki so dovršili osnovne šole in ki so prekoračili 14. leto. Ker je praktični pouk posebne važnosti ter se morajo učenci v teku štirih let izuriti v svoji stroki, kakor pri najboljšem mojstru, treba je, da so telesno zdravi. Spričevalo o dovršeni šoli daje učencu pravico do samostojnega zvrševanja dotičnega obrta, tedaj je veljavno kot spričevalo za dokaz sposobnosti. Učenci ne plačujejo nobene šolnine, ne vsprejemnine.

B. Strokovna šola za umetno vezenje in šivanje čipek ima dva letna tečaja, v katerih se bode poučevalo umetno vezenje (belo in pisano) ter šivanje čipek. Za klekljanje (pletenje) čipek ne bode oddelka. Učenke se bodo priučile vsem važnim strokam umetnega vezenja na podlagi dobrih vzorcev in zakonov umetnosti. Poučevalo se bode v naslednjih predmetih: Slovenščina, nemščina, računstvo, knjigovodstvo, tehnologija vezenja, oblikoslovje umetnega vezenja, elementarno risanje, strokovno risanje, nauk o ornamentih in o zlogu ter praktični pouk. Učenke so redne in izvenredne slušateljice. Izvenredne učenke morejo obiskovati le nekatere stroke, kakor to določi sporazumno ž njimi vodstvo šole. Redne učenke morajo dovršiti 14. leto in dokončati osnovno šolo. Šolnine ni nobene. Potrebni material dobe redne učenke od šolskega vodstva brezplačno, izvenredne slušateljice pa morajo same skrbeti za risarske in druge potrebščine.

Učenci in učenke za oba zavoda vsprejemajo se zdaj v pisarnici trgovske zbornice v Ljubljani, od 20. oktobra dalje pa v šolski pisarnici v Virantovi hiši, Zvezdarske ulice.

Pouk se prične začetkom meseca decembra t. l.